

AȘEZAREA DE TIP CUCUTENI DE LA JORA DE SUS

DE

VICTOR SOROKIN

Așezarea cucuteniană este situată la 0,5 km vest de satul Jora de Sus (r. Orhei, R. Moldova) în punctul „Pe Șes”. Ea ocupă un promontoriu puțin reliefat, format de panta malului drept al Nistrului și râpa „Rufeni”, și este orientată pe axa nord-sud. Așezarea ocupă extremitatea de nord a promontoriului care are forma unui con (fig. 1). Situl a fost cercetat de autor în anul 1981. Au fost depistate resturile a două locuințe de suprafață, două semibordeie și două gropi menajere. Așezarea este atribuită fazei Cucuteni A – Tripolie BI¹. Un interes deosebit îl reprezintă resturile de locuințe și complexul ceramic. În partea de vest a așezării au fost săpate două case. În așezare a fost documentată următoarea stratigrafie:

- I, 40-45 cm – strat cu conținut ridicat de humus;
- II, 10-15 cm – strat tranzitoriu de culoare gri;
- III, 30-35 cm – strat argilo-nisipos de culoare brun-deschisă, după care urma stratul steril.

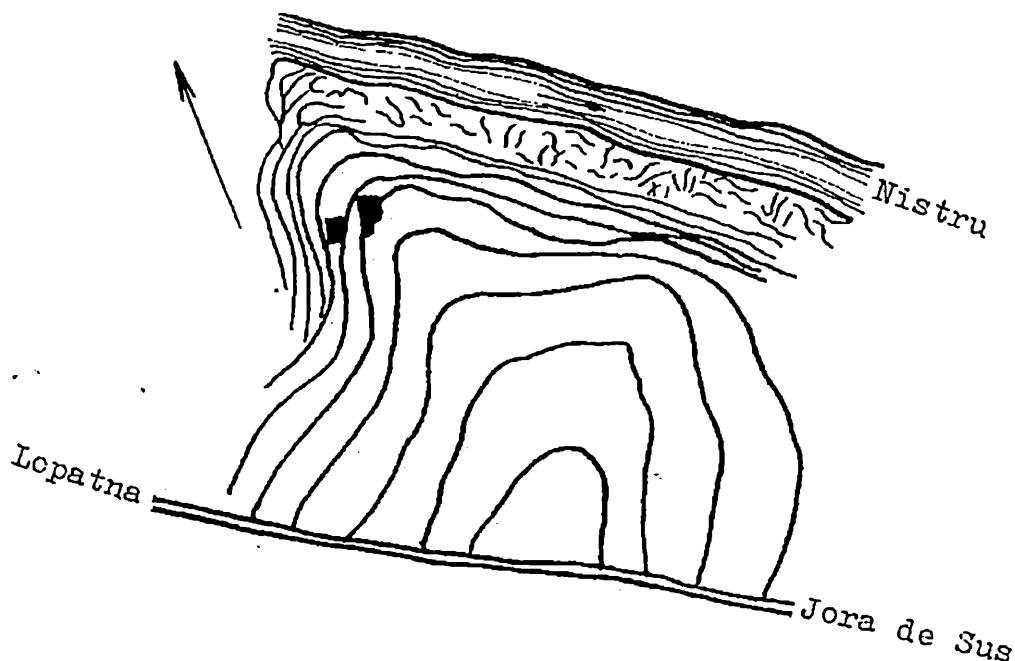


Fig. 1. Jora de Sus. Planul de situație al așezării și casele săpate.

¹ V. Dergacev, V. Sorokin, *O zoomorfom skipetre iz Moldavij i proniknovenij stepnyh eneolitičeskich plemen v Karpato-Dunajskie zemli*, în *Izvestija-Chișinău*, 1, 1986; V. Sorokin,

Orudija truda i hozijaistvo plemen srednego Tripolja Dnestrovsko-Prutskogo meždureč'ja, Chișinău, 1991.

Locuința 1 a fost descoperită la adâncimea de 60-65 cm de la suprafața actuală a solului. Resturile locuinței, sub formă de îngrămădiri disparate de lut ars, formau o suprafață lungă de 7 m și lată de 6 m cu marginile neregulate. Locuința este orientată cu axul lung pe direcția E-V. Observațiile din timpul investigării resturilor locuinței, cât și profilurile efectuate, au arătat, că în partea centrală a acesteia există două straturi de lut ars. La periferie a fost depistat doar un singur strat. Primul strat consta din bucăți de lut ars, plate, care conțineau pleavă, cu o grosime de 1-1,5 cm. Stratul a fost ars variat, de aceea culoarea lutului are o gamă de la galben deschis la roșu aprins. Stratul al doilea practic nu se deosebește de primul și doar uneori se întâlnesc bucăți separate de lut cu amprente de bârne și nuiele. Ampretele lemnului erau orientate pe direcția S-E – N-V și aveau diametrul de aproximativ 8-10 cm. În construcția locuinței, după toate probabilitățile, s-au folosit și lespezile de piatră de calcar. Acestea au fost descoperite pe marginile de est și vest ale locuinței. Dimensiunile lor sunt de aproximativ 20 x 15 x 15 cm; 18 x 16 x 10 cm și 25 x 20 x 6 cm.

Sub stratul de resturi ale construcției, în partea de vest a fost găsit un strat gros de 35-40 cm, de culoare gri amestecat cu cenușă. În partea de nord a acestui sector, stratul conținea mai multă cenușă. Sub resturile locuinței, în partea de vest, a fost descoperită o groapă, probabil, menajeră, care este în plan de formă ovală, iar în secțiune este cilindrică. Umplutura gropii era formată dintr-un sol de culoare brună. Aici au fost descoperite fragmentele unui chiup de uz comun, cinci așchii de silex, două galete și oase de animale.

La o distanță de 9 m sud de L1 a fost atestată o groapă de formă rectangulară în plan, cu colțurile rotunjite și conică în secțiune. Umplutura gropii avea culoarea brun-deschisă. Dimensiunile ei sunt de: 1,02 x 1,08 m și adâncimea de la nivelul descoperirii de 0,75 m. În interiorul gropii au fost găsite bucăți de lut ars, nouă așchii de silex, patru galete, cărbuni arși, fragmente ceramice și oase de animale.

Locuința 2 a fost descoperită la adâncimea de 60-65 cm de la nivelul actual al solului. Resturile ei se înscriu într-un dreptunghi cu dimensiunile de 7,4 m lungime și 6,6 m lățime. Axul lung este orientat pe linia est-vest. Menționăm că, în urma lucrărilor agricole, locuința a fost distrusă complet, fapt ce a făcut imposibilă depistarea particularităților constructive. Resturile ei se prezentau sub forma unei îngrămădiri de bucăți de lut ars cu pleavă. Unele dintre acestea purtau amprente de lemn și nuiele, însă fără a avea posibilitate de a urmări direcția orientării lor.

Locuința 3, de tip „semibordei”, a fost descoperită la nivelul pământului viu, la adâncimea de 75-80 cm de la nivelul actual de călcare. Ea se afla nemijlocit la nord de resturile locuinței 2. În plan, semibordeiul avea formă ovală neregulată cu dimensiunile: 3,4 x 3,3 m. Pereții semibordeiului în partea de vest și est erau oblici, în cea nordică, în pantă abruptă, iar în partea de sud, dinspre locuința 2, în pantă domoală.

În sectorul de nord a fost interceptată o alveolare, de forma cifrei „8”. În acest loc semibordeiul era cel mai adânc (45-50 cm de la nivelul pământului viu). În partea centrală adâncimea era de 35-40 cm, iar în cea de sud de 20-25 cm. De asemenea, în sectorul de sud-vest a fost observată o „laviță” de lut viu cu dimensiunile de 80 x 80 x 30 cm. Umplutura semibordeiului era de culoare brună, în timp ce, în partea de nord, adâncitura avea culoare brună închisă. În alveolare umplutura conținea un bogat inventar. Aici a fost observată o urmă de arsură de culoare cărămizie, groasă de 8-10 cm. Sub aceasta, direct pe pământul viu, au fost descoperite cenușă și bucățele de cărbuni. Probabil, aici se găsea o vatră deschisă. Menționăm că în alveolare și în regiunea arsurii au fost găsite 40 de bucăți de lut ars, care conținea ca ingredient pleavă (dimensiunile: 5 x 5 x 2 cm; 9 x 6 x 3 cm) (fig. 2).

Locuința 4, de același tip, a fost descoperită la adâncimea de 80 cm de la nivelul actual de călcare și se găsea la o distanță de 4 m sud de locuința 2. În plan, semibordeiul avea o formă rectangulară cu colțurile rotunjite. Partea de vest era oarecum alungită și puțin mai ridicată față de restul locuinței (dimensiunile: 100 x 50 x 60 x 60 cm). Pereții semibordeiului erau mai mult sau puțin oblici și doar în partea de nord – dinspre locuința 2, erau în pantă. În sectoarele de nord și de sud-est au fost cercetate „lavițe” din lut steril, de formă triunghiulară (dimensiunile: 120 x 130 x 170 cm; 80 x 120 x 170 cm). Adâncimea maximă a semibordeiului se află în partea centrală (50 cm de la nivelul solului viu). Umplutura semibordeiului era compusă din sol brun deschis, iar în partea centrală, aceasta era în amestec cu cenușă și cărbuni arși. Se pare că aici se aflau resturile unui rug. Dimensiunile semibordeiului sunt de 2,8 m lungime și 2,5 m lățime (fig. 2).

Complexul ceramic al așezării cucuteniene de la Jora de Sus cuprinde 4 852 fragmente de vase, majoritatea fiind descoperite în complexele de locuire. Analiza ceramicii s-a bazat pe trei grupe principale de elemente:

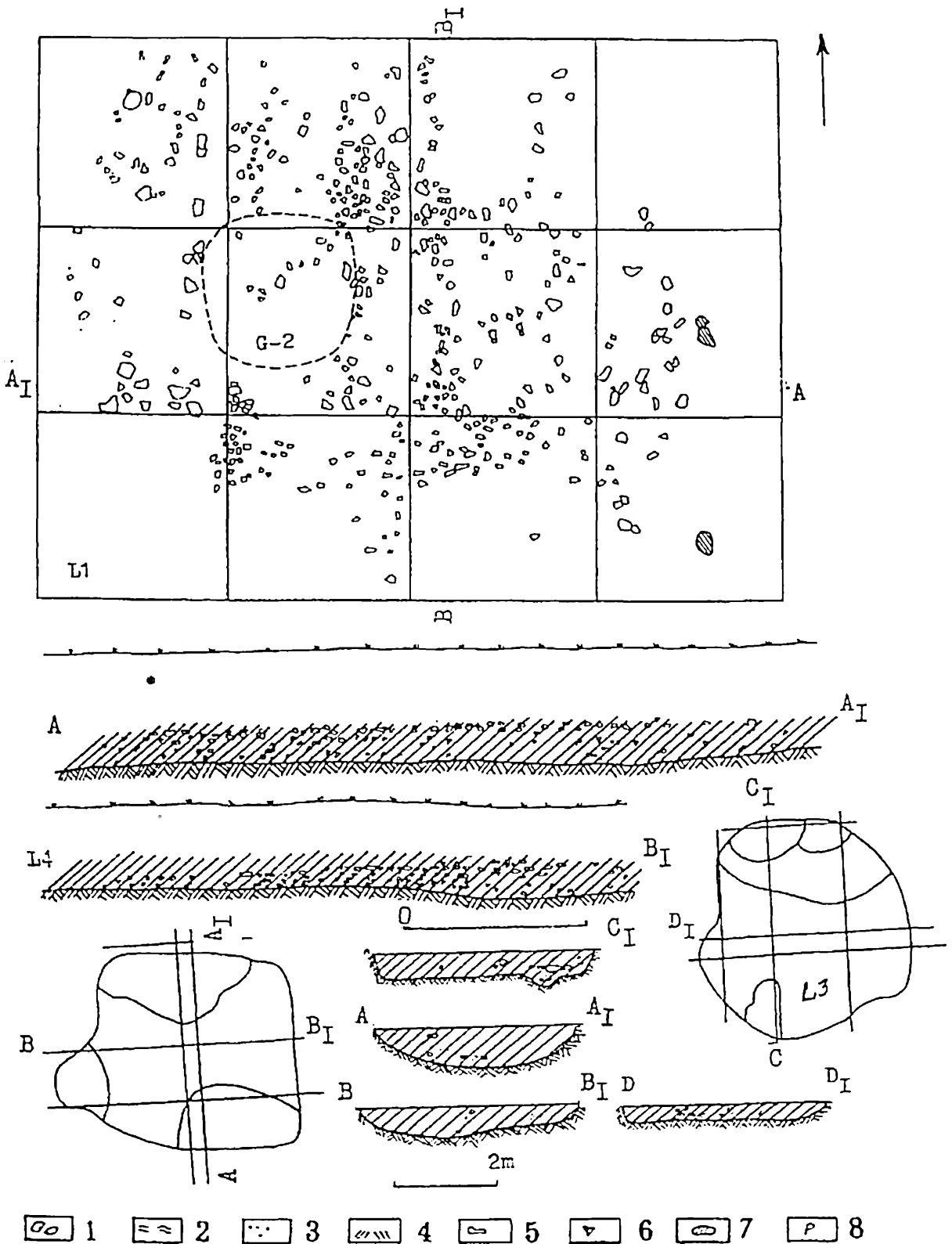


Fig. 2. Jora de Sus. Planurile și secțiunile locuințelor 1, 3, 4: 1, bucăți de lut ars; 2, cenușă; 3, bucăți de cărbune; 4, sol steril; 5, oase de animale; 6, fragmente de ceramică; 7, valve de scoici de apă dulce.

tehnica și tehnologia modelării; forma și ornamentarea. Pe baza acestor criterii au fost identificate cinci grupe ceramice, care se evidențiază clar. Cu toate acestea, în interiorul fiecărei grupe, se întâlnesc vase cu elemente proprii altei grupe. Astfel, de exemplu, unele vase de uz comun sunt pictate, iar în grupa ceramicii pictate se întâlnesc vase care au ca ingredient șamotă mărunță în pastă, ș.a. Trebuie de subliniat că, în mai mare sau mică măsură, alături de alte materiale în toate grupele era utilizat ca degresant calcarul mărunțit. Acesta este caracteristic pentru complexele ceramice ale culturii Bolgrad-Aldeni² și a apărut în ceramica fazei Cucuteni A – Tripolie BI, posibil, în urma influenței purtătorilor acesteia.

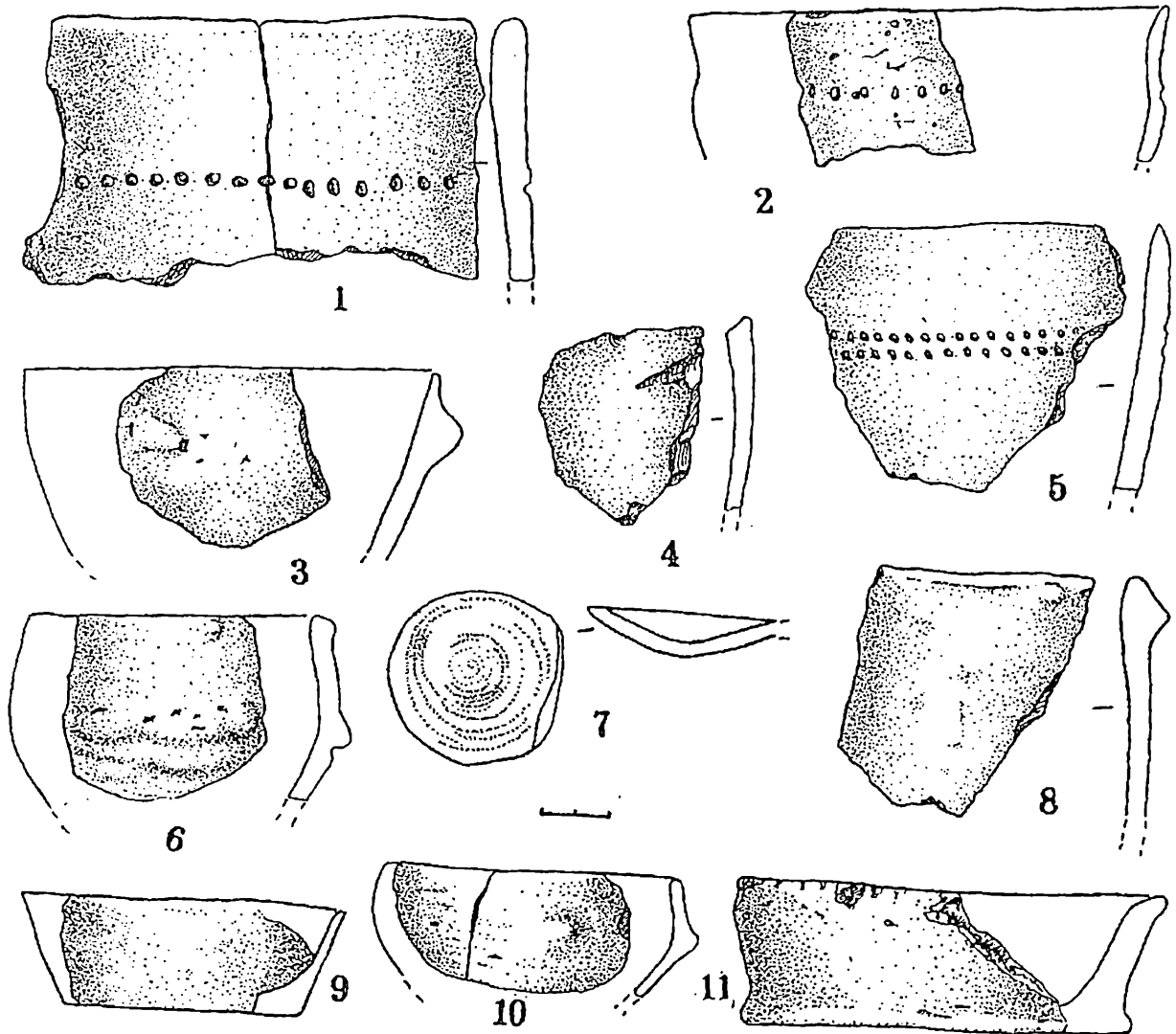


Fig. 3. Jora de Sus. Ceramică de uz comun.

Prima grupă ceramică este modelată dintr-o pastă ce conținea bucăți mari de șamotă. Suprafața vaselor este zgrunțuroasă, cu urme de completări pe suprafață, și amprente digitale, trasate orizontal sau haotic. În funcție de dimensiunile vaselor, grosimea pereților variază de la 0,5 la 1,5 cm. În spărtură, pereții vaselor sunt poroși. Arderea este neuniformă, motiv pentru care culoarea lor variază de la negru-cenușiu (42,4%) până la

² I. T. Dragomir, *Eneoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, București, 1983.

galben-roșietic (57,6%). Vasele grupei întâi predomină sesizabil în toate locuințele și constituie 51,6% din complexul ceramic al așezării. În această grupă au fost identificate următoarele tipuri (fig. 3):

Primul tip, cel mai frecvent, îl formează chiupurile cu corpul oval-alungit și cu buza dreaptă. Acestea sunt lustruite sub buză, sau au partea exterioră acoperită cu amprente digitale. Tipul ceramic analizat este ornamentat modest. Ornamentul este compus de regulă din 1-2 rânduri orizontale de gropițe și foarte rar din creștături verticale. De regulă, ornamentul este dispus sub buză. Diametrul gurii vaselor de acest tip variază între 32 și 44 cm.

Tipul doi se deosebește de primul prin forma buzei. Aceasta este invazată în interior. Decorul este alcătuit din gropițe dispuse orizontal. În afara de aceasta, sub buză sunt ornamente de brăie oblice sau verticale. Diametrul gurii este de la 16 la 32 cm.

Tipul al treilea este reprezentat de vase cu buză evazată în exterior, cu gâtul îngust și corpul bombat. Ornamentul și torțile sunt aproape identice celor precedente. O trăsătură specifică a acestor vase este prezența la unele exemplare a creștăturilor de pe marginea buzei. Diametrul gurii este de 28-42 cm.

Tipul patru îl constituie străchinile de formă tronconică. Mai frecvent sunt întâlnite străchini cu buza tăiată oblic în interior, ornamentată cu creștături; mai rar, buza este rotunjită (fig. 3/9,11). Dimensiunile străchinilor: diametrul gurii este 18 cm; înălțimea atinge 5,2 cm; diametrul fundului este 18 cm; Db – 14 cm, H – 4,2 cm, Df – 7 cm.

Torțile vaselor din această grupă ceramică se divizează în trei tipuri: conice (suport) (66,7%), rotunde (23,8%) și torți obișnuite (9,5%). Printre primele se întâlnesc torți-suport masive.

Ornamentele de pe vasele de uz comun sunt incizate (84,6%) și în relief (15,4%). Din categoria celui incizat fac parte gropițele ovale și creștăturile verticale. Acestea formează rânduri orizontale pe corpul vasului. Mai frecvent, vasele sunt ornamentate cu un singur rând (71,4%) și mai rar cu două (28,6%).

Din categoria ornamentului în relief fac parte brăiele, care pot fi fără elemente suplimentare (81,8%), mai rar cu amprente digitale (18,2%).

A doua grupă ceramică este modelată din pastă în care s-a folosit ca ingredient șamota mărunță, mai rar cu bobul mare. Culoarea vaselor variază de la cenușiu-negricioasă (38,1%) la gălbui-roșietică (61,9%). Această grupă este ornamentată cu decor incizat liniar-spiralic. Majoritatea vaselor este decorată doar cu incizii (55,7%); se întâlnesc vase cu incizii încrustate cu pastă albă (32,8%) sau incizii umplute cu pastă albă și roșie, executate după ardere (10,9%), și, foarte rar, doar cu culoare roșie. În această grupă se evidențiază următoarele tipuri (fig. 4):

Cel mai reprezentativ tip îl formează străchinile de formă tronconică, cu buza evazată în exterior. Decorul este realizat din benzi de linii orizontale hașurate, între care se succed benzi din linii scurte, verticale și câmpuri fără decor. Uneori aceste benzi sunt formate din gropițe ovale. Alt motiv frecvent folosit este triunghiul hașurat sau nu, sub buză. Unele străchini au partea de sus a buzei ornamentată cu gropițe ovale. Diametrul gurii: de la 22 până la 26 cm.

Capacele de formă tronconică au în zona diametrului maxim torți perforate vertical. Marginea capacului nu este ornamentată. În rest, este acoperit cu spirale și triunghiuri, dintre care unele sunt hașurate. Diametrul gurii este de 10-18 cm (fig. 4/14).

Vasele piriforme cu buza slab profilată au sub buză benzi din linii, între care au fost imprimate gropițe rotunde. Pe unul din vase se succed două benzi, dintre care una este compusă din trei linii orizontale, iar cea de-a doua, din linii verticale scurte și două rânduri orizontale de impresiuni.

Vasele cu gât tronconic, cu gură în formă de pâlnie și, probabil, cu corp bombat. Sub buză sunt ornamentate cu linii orizontale, iar pe corp cu linii oblice, care formează triunghiuri.

Vasele-binoclu sunt ornamentate cu linii orizontale și oblice, uneori în corelare cu gropițe ovale sau rotunde, iar pâlniile din partea superioară au în interior un ornament incizat sub formă de ove și, intermediar, apar linii curbe.

Dintre forme se evidențiază o piesă „monocloidală”, ornamentată pe partea superioară a buzei cu creștături (fig. 4/11). Grupa analizată constituie 3,9% din întregul complex ceramic.

Grupa a treia este modelată în general din pastă de lut cu structura mărunță, căreia, uneori i s-au adăugat ca ingrediente șamota și calcarul mărunțit. Culoarea vaselor variază de la cenușiu-negricioasă (35,3%) până la

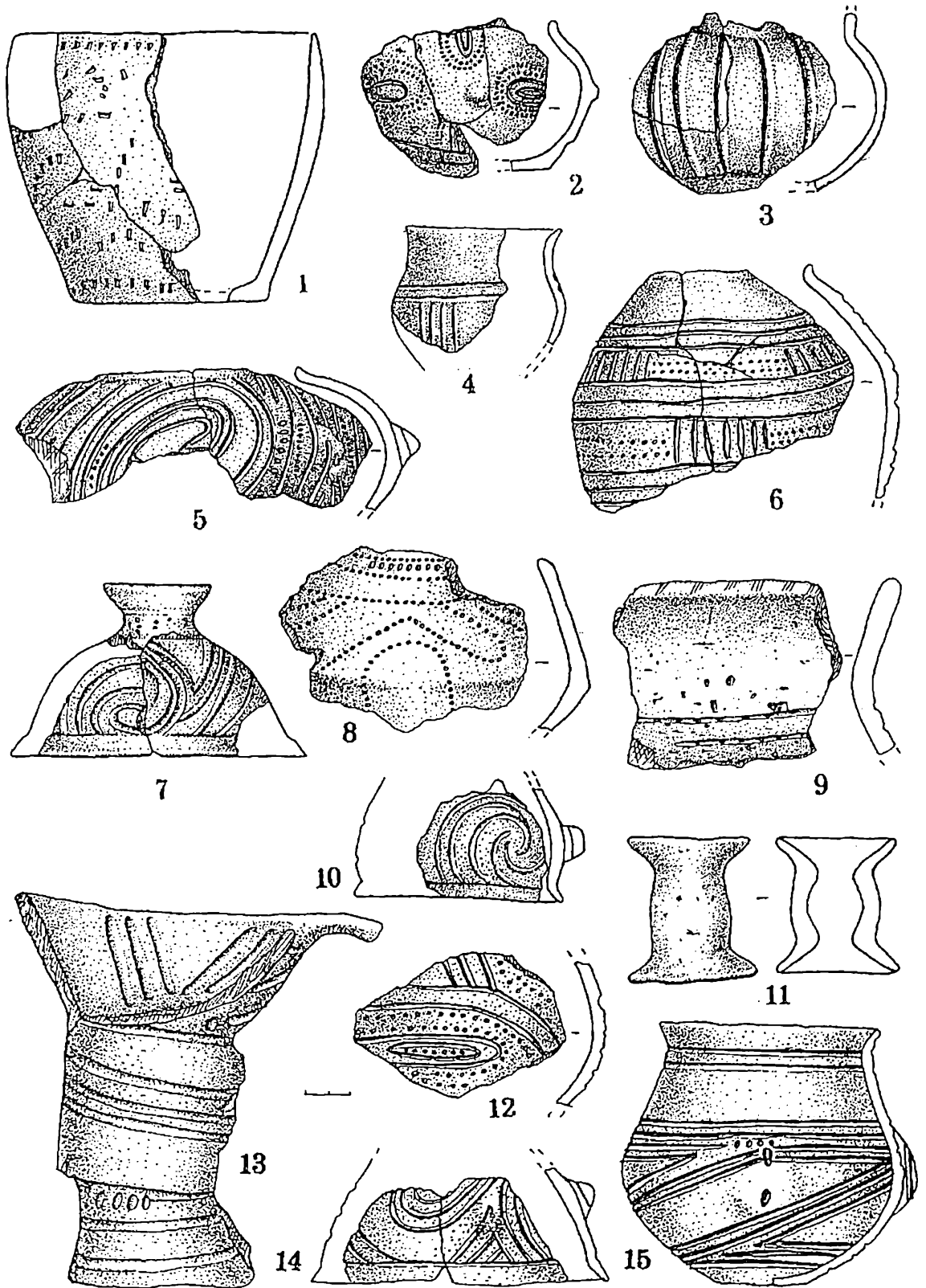


Fig. 4. Jora de Sus. Ceramică incizată, canelată și Cucuteni C (1,9).

galben-roșietic (64,7%). Mai mult de jumătate din fragmentele acestei grupe (60,3%) sunt ornamentate doar cu caneluri, o parte sunt încrustate cu pastă albă (26,3%) și cu pastă albă și ocru aplicate după ardere (12,6%), dar foarte rar se întâlnesc caneluri umplute cu ocru sau vopsea neagră aplicată după ardere. De regulă, pasta albă este aplicată pe caneluri iar interspațiile dintre ele sunt acoperite cu ocru (fig.4).

În acest complex ceramica canelată constituie 5,4%. Se disting următoarele tipuri:

Vase a căror formă amintește o sferă turtită, cu buze slab profilate și care au pe diametrul maxim al corpului tortițe-urechiușe cu orificii verticale sau proeminențe conice. Majoritatea vaselor sunt ornamentate cu caneluri înguste (late de 0,3 cm) în relație cu gropițe rotunde. Mai rar, vasele sunt decorate cu caneluri late (0,5-1,0 cm). Atât pentru primele, cât și pentru celelalte, sunt caracteristice spirale în formă de „S”, dispuse orizontal (fig. 4/5).

Dintre vasele acestui tip se remarcă recipientul cu suprafața lustruită, cu caneluri dispuse orizontal sau pe diagonală, iar proeminențele conice sunt decorate cu cercuri formate din gropițe (fig. 4/2). Dimensiunile vaselor: diametrul gurii – 6,5 cm; diametrul fundului – 11,5 cm; înălțimea – 10 cm.

Amforele cu gâtul bitronconic au buza evazată în exterior cu umerii dispuși în jos și corpul de formă aproape sferică. Gâtul este ornamentat cu caneluri orizontale, uneori în corelație cu gropițe rotunde sau cu caneluri scurte, verticale. Diametrul gurii este de 18-24 cm.

Cupele cu gâtul bitronconic au buza scurtă evazată în exterior și corpul aproape sferic. Acestea sunt ornamentate cu caneluri orizontale sau cu caneluri orizontale și verticale. Se poate menționa decorul cupei din locuința 2. El este organizat pe două registre. Cel superior este compus, ca de altfel, la majoritatea cupelor, din caneluri orizontale separate de nivelul inferior prin două linii incizate. Registrul inferior, la rândul său, este divizat în benzi create de linii incizate verticale. Liniile sunt acoperite cu ocru și se alternează cu liniile nevopsite. Această manieră de ornamentare a vaselor este caracteristică pentru ceramica culturii Bolgrad-Aldeni. Diametrul gurii variază de la 6,5 la 14 cm.

Acestui tip îi aparține o cupă cu o compoziție ornamentală complicată. Partea exterioară a vasului este lustruită, gâtul este decorat cu două rânduri orizontale de gropițe și rânduri verticale de gropițe. În partea inferioară, acest registru este delimitat de două caneluri orizontale. Pe corp, elementul principal al compoziției ornamentale îl formează motivul în formă de frunzulițe cu vârful ascuțit, compus din caneluri și delimitat de două rânduri de gropițe rotunde. În interiorul acestui motiv se găsesc caneluri dispuse diagonal. Celălalt spațiu al corpului vasului este decorat cu rânduri de gropițe și caneluri oblice, iar benzile sunt încrustate cu ocru aplicat după ardere. Lângă fund, acest registru este mărginit de două caneluri orizontale. Dimensiunile cupei: diametrul gurii – 10 cm, înălțimea – 10 cm, diametrul fundului – 4,5 cm.

Străchinile de formă tronconică au gura largă și buza evazată în exterior. Sunt decorate cu caneluri dispuse orizontal sau diagonal, uneori cu șiruri de gropițe sau caneluri scurte verticale.

Cupele au buza scurtă și corpul rotund, aproape sferică. Unele exemplare au în regiunea diametrului maxim torți urchiușe, dispuse simetric, cu orificii verticale. Majoritatea cupelor sunt decorate cu caneluri late de 0,5-0,7 cm. Acestea sunt dispuse mai ales vertical pe corp și, mai rar, orizontal. Atrage atenția ornamentul unei cupe, elementul de bază fiind constituit dintr-un oval înconjurat de două rânduri de impresiuni. Acest motiv este dispus diagonal pe corpul vasului. Un motiv similar, însă ceva mai mic, este dispus vertical. În partea inferioară, compoziția ornamentală este mărginită de două caneluri orizontale, interspațiul fiind ornamentat cu caneluri verticale scurte.

Capacele de formă semisferică au partea superioară în formă de ciupercă și tortițe-urechiușe pe linia diametrului maxim. Marginea capacului nu este ornamentată, iar corpul este decorat cu spirale în formă de „S”, în partea superioară. Mânerul este ornamentat cu gropițe dispuse vertical, iar în partea superioară cu caneluri, grupate câte trei.

Vasele-binoclu sunt ornamentate pe partea exterioară și interioară a pâlniilor cu caneluri dispuse diagonal și orizontal.

Cea de-a patra grupă ceramică este modelată din pastă fină. Rare sunt vasele care au în compoziția lutului șamotă mărunțită sau calcar. Arderea vaselor este completă, iar culoarea este gălbuie-roșietică. În cadrul complexului ceramic această grupă constituie 38,6%. În cuprinsul ei au fost identificate următoarele tipuri (fig. 5):

Primul tip, dominant este constituit din cupe. Potrivit caracterului buzei sunt două variante. Pentru prima variantă sunt caracteristice recipientele cu umerii înalți, gâtul scurt, buza evazată în exterior și corpul aproape sferic. Sunt ornamentate cu două culori (alb și negru) sau policrom, ultimele predominând. Spiralele sunt în cea mai mare parte dispuse pe corpul vasului în diagonală, uneori compoziția centrală fiind completată cu unele elemente cum ar fi ovele hașurate sau triunghiul. Spiralele sunt compuse din benzi care au pe margini linii înguste de culoare neagră, iar în interior linii înguste de culoare roșie. Meandrele sunt, de regulă, separate cu ajutorul unei linii verticale în metope. Unele cupe au partea interioară a buzei ornamentată cu o bandă lată de culoare neagră. Diametrul gurii este de 12-18 cm.

Pentru varianta a doua a cupelor sunt caracteristice recipientele cu umerii ridicați, corpul sferic și gura aproape cilindrică. Ele, de asemenea, sunt decorate cu un ornament policrom în care predomină spirala.

O altă categorie o reprezintă vasele cu gâtul lung bitronconic, cu umerii dispuși jos și cu corpul aproape sferic, uneori cu buza puțin îngroșată și puternic evazată în exterior. Decorul este în general policrom și pentru el sunt caracteristice benzile diagonale și orizontale, mai rar întâlnindu-se benzile și triunghiuri hașurate. De asemenea, rar sunt întâlnite spirale în formă de „S”. Pentru pictura bicromă sunt specifice aceleași motive. Se remarcă, de asemenea, amforele piriforme cu modelarea specifică a gâtului, care reprezintă marginea neprofilată în partea considerabil îngustată a vasului. Au fost descoperite numai în stare fragmentară. Elementele de bază ale decorului întâlnite pe vasele de acest tip sunt: benzi diagonale și orizontale sau linii late și festoane executate policrom și bicrom.

Vasele în formă de crater au buza aproape verticală și corpul sferic. Predomină pictura bicromă. Elementele de bază ale decorului: meandrele și festoanele. Ornamentul este realizat policrom, metopic și constă din ove și benzi verticale (fig. 5/9).

Străchinile sunt de formă semisferică. Toate sunt ornamentate pe ambele părți și predomină pictura policromă. Elementele ornamentului: prevalează benzile orizontale și diagonale, mai rar fiind întâlnite festoanele și spiralele în formă de „S”. Pentru pictura bicromă sunt caracteristice aceleași elemente decorative. De regulă, elementele ornamentului din exterior sunt identice cu cele din interior. Diametrul gurii este de 14-24 cm.

În cadrul străchinilor de formă tronconică predomină pictura bicromă. Este caracteristic ornamentul în formă de spirală și, mai rar, cel meandric. Pe străchinile pictate policrom decorul este reprezentat prin meandre.

Capacele de formă semisferică au pe linia diametrului maxim tortițe-urechiușe cu orificii verticale, iar partea lor superioară este plată sau are formă de ciupercă. Pe ultimele, ornamentul este pictat policrom și constă din benzi cruciforme. În ornamentică predomină pictura bicromă. Elementele decorului: festoane, triunghiuri hașurate, mai rar benzi diagonale și spirale. Dimensiunile capacelor: diametrul buzei – 14 cm, înălțimea – 4 cm, diametrul – 3,5 cm.

O altă categorie de recipiente o constituie vasele bitronconice cu buza evazată în exterior. Pe vasele pictate bicrom sunt desenate spirale în formă de „S” și meandre. Pe cele pictate policrom sunt realizate doar spirale în formă de „S”. Diametrul gurii este de 16-26 cm.

De la linguri s-au descoperit doar partea semisferică și cozile conice. Decorul nu s-a păstrat.

S-a găsit și o masă, probabil de formă rectangulară în plan, pe patru picioare conice. Ornamentul este realizat în formă de linii, de culoare neagră, și din benzi de linii, de culoare roșie și neagră, identice ca grosime (fig. 5/11).

De la vasele-binoclu s-a găsit partea de mijloc cilindrică, cu pâlniile semisferice unite. Partea de mijloc este ornamentată cu linii negre și roșii trasate pe fond alb, iar pâlniile numai cu linii negre.

În cadrul grupei analizate, ceramica policromă reprezintă 56%, iar cea cu pictură bicromă (alb și negru) – 43,6% și 0,4% (alb și roșu).

Grupa a cincea (Cucuteni C) este modelată din pastă de lut în amestec cu scoici pisate, resturi vegetale și șamotă. În complexul ceramicii ea constituie 0,5%. Au fost evidențiate două tipuri de forme:

Primul îl constituie vasele cu buza aproape verticală sau evazată în exterior, cu corpul oval-alungit. Partea de sus a buzei este decorată cu impresiuni ovale sau cu striuri. Gâtul este fără decor sau are linii verticale, umerii sunt decorați cu striuri orizontale, iar corpul cu striuri verticale. Pe suprafața unui fragment este aplicat un ornament incizat, executat cu un obiect ascuțit, iar pe marginea buzei sunt creștături duble (fig. 4/9).

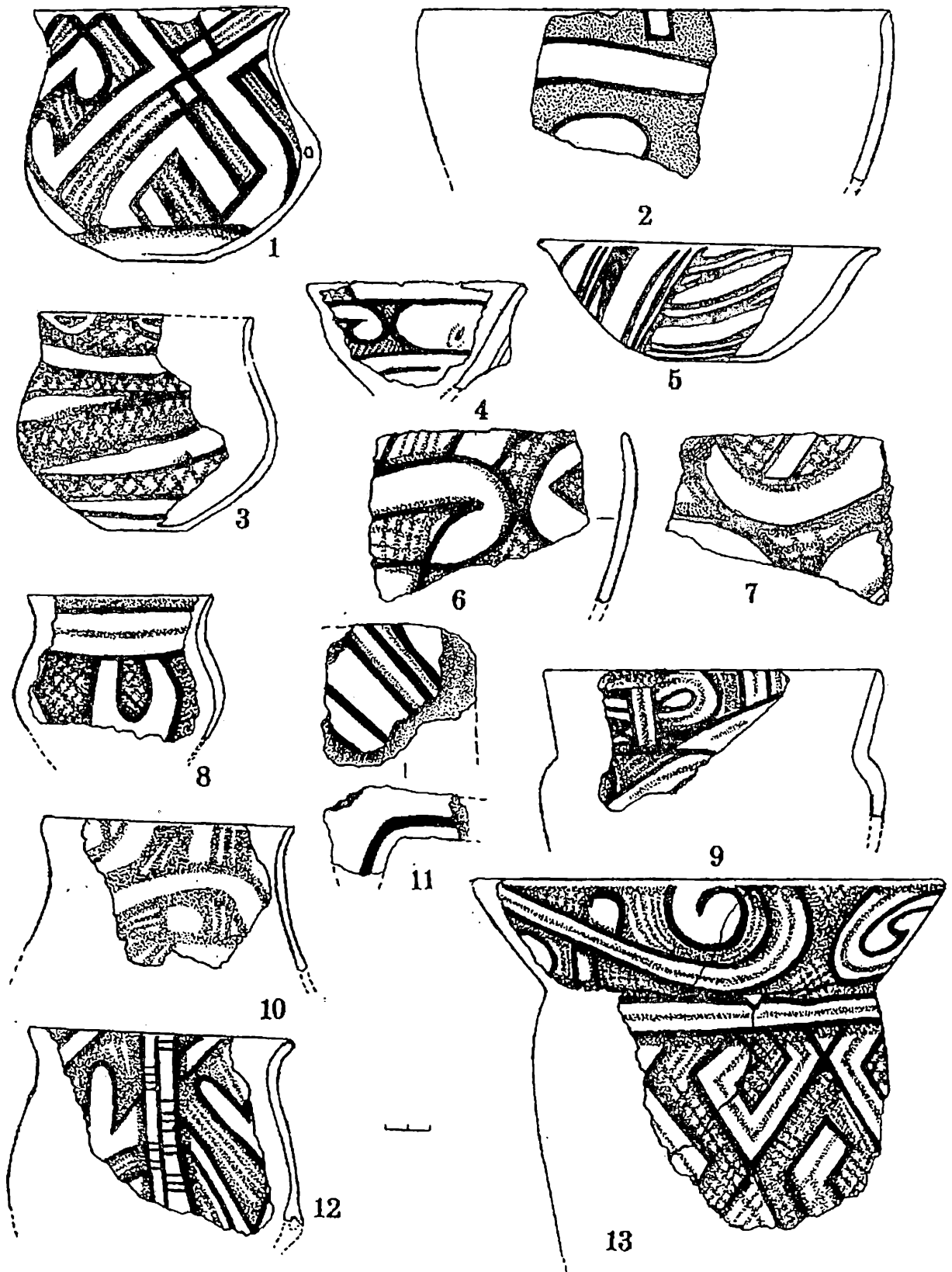


Fig. 5. Jora de Sus. Ceramică pictată.

Cel de-al doilea constă din vase în formă de borcan cu suprafața exterioară netedă. El este acoperit cu ornament incizat, aplicat cu ajutorul unui obiect cu vârful bont, cu două proemințe laterale. Impresiunile oblice formează pe suprafața corpului benzi orizontale și oblice neregulate. Înălțimea vasului – 11,5 cm; diametrul gurii – 12,8 cm; diametrul fundului – 8,4 cm (fig. 4/1).

Investigațiile arheologice de la Jora de Sus au demonstrat că așezarea cucuteniană de aici avea două niveluri de construcții. De cel dintâi putem lega semibordeiele 3 și 4, iar de cel de-al doilea – locuințele 1 și 2. Menționăm că aceasta este un fenomen obișnuit pentru așezările din eneoliticul din zona pruto-nistreană³ și, probabil, este legat de etapa inițială de locuire a așezărilor, cu păstrarea tradițiilor de construire a locuințelor din cultura Precucuteni-Tripolie A⁴. Resturile locuinței 1 par să provină, mai curând, de la o construcție de tip gospodăresc, cum pare să indice și groapa de provizii descoperită sub resturile de construcție.

Merită atenție unele deosebiri între decorul policrom și bicrom și motivele ornamentale de pe vasele de la Ruseștii Noi I și Jora de Sus. După cum menționează autorul săpăturilor, ceramica din așezarea de la Ruseștii Noi – I are ca ornament principal meandrul, mai rar spirala, care sunt realizate cu ocră și vopsea neagră, uneori aceste culori fiind asociate⁵. În așezarea de la Jora de Sus, după cum a fost menționat, predomină pictura policromă și mai frecvent este întâlnit ornamentul spiralic. Probabil, aceste deosebiri poartă un caracter cronologic și, în acest sens așezarea de la Ruseștii Noi – I poate fi considerată mai timpurie.

Așezările fazei Cucuteni A – Tripolie B1 sunt divizate în două mari areale: de est și de vest, deosebindu-se în primul rând după complexele ceramice. Arealul de est cuprinde monumentele de tip Borisov⁶ și Sabatinovka⁷. Așezările acestui tip sunt plasate pe malul stâng al Nistrului de Mijloc și pe Bugul de Sud, pentru ele fiind caracteristică ceramica lustruită, asociată cu cea ornamentată canelat și imprimat. În decor și în forma vaselor se resimt încă elementele tripoliene timpurii⁸. Teritoriul așezărilor de tip Sabatinovka sunt flancate la sud de Bugul de Sud, la vest de râul Udici, și de râul Siniuha la est. Hotarul lor de vest este râul Iatranî⁹.

Siturile din zona carpato-nistreană sunt divizate, potrivit cu fondul pictat al vaselor, în două grupe. Una dintre acestea este localizată la vest de râul Siret, adică în Moldova subcarpatică și în Transilvania de sud-est. Pentru această grupă de situri (Ariușd) este caracteristică ceramica pictată bicrom de stil vechi și cu pictură policromă pe fond brun-închis sau roșu. Cea de-a doua grupă de așezări (Cucuteni) cu ceramică pictată este plasată între Siret și Nistru. Pentru ea este specifică ceramica ornamentată cu pictură policromă pe fond alb. În interiorul acestei grupe VI. Dumitrescu¹⁰, iar mai târziu E. K. Cernyș¹¹ au evidențiat câteva variante locale. Una din variante este amplasată în partea centrală a interfluviului Siret-Nistru și include siturile Cucuteni, Hăbășești, Ruseștii Noi I ș.a. În această variantă trebuie inclusă și așezarea de la Jora de Sus, complexul său ceramic fiind similar cu ceramica siturilor menționate. Plasate în partea de sud a masivului Cucuteni-Tripolie siturile de acest tip au avut contacte strânse cu triburile de la Dunărea de Jos și cu cele din stepele din est, mărturii despre aceasta fiind descoperirile din așezările de la Hăbășești¹², Ruseștii Noi¹³ și Jora de Sus¹⁴.

³ L. V. Subbotin, *Pamjatniki kul'tury Gumelnica Iugo-Zapada Ukrainy*, Kiev, 1983; V. A. Šumova, *Rekonstrukcija zilišeno-stroitel'nyh kompleksov tripol'skogo poselenija u s. Yasil'evka na Dnestre*, în *Rannezemledel'českie poselenija-giganty tripol'skoj kul'tury na Ukraïne*, în *Tezisy dokladov*, Tal'janki, 1990.

⁴ V. G. Zbenovič, *Ranniji etap tripol'skoj kultury na teritorii Ukrainy*, Kiev, 1989.

⁵ V. Marchevici, *Mnogoslojnoe poselenie Novye Rusești I*, în *KS*, 123, 1970.

⁶ E. K. Cernyș, *Mesto poselenij borisovskogo-tipa i periodizacii tripol'skoj kul'tury*, în *KS*, 142, 1975; E. V. Cvek, *Bugo-Dnestrovskij variant vostočnotripol'skoj kul'tury (K probleme vydelenija kul'tur i lokal'nyh variantov Tripol'ja)*, în *Pervobytnaja archeologija. Materialy i issledovanija*, Kiev, 1989.

⁷ E. K. Cernyș, *Eneolit Pravoberežnoj Ukrainy i Moldavij*, în *Eneolit SSSR, Archeologija SSSR*, Moskva, 1982.

⁸ E. V. Cvek, *op.cit.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ VI. Dumitrescu, *Aspecte regionale în aria de răspândire a culturii Cucuteni în cursul primei sale faze de dezvoltare*, în *SCIVA*, 25, 1974, 4.

¹¹ E. K. Cernyș, *op.cit.*

¹² VI. Dumitrescu, *Le dépôt d'objets de parure de Hăbășești et le problème des rapports entre les tribus de la civilisation de Cucuteni et les tribus des steppes pontiques*, în *Dacia*, N.S., 1, 1957.

¹³ V. Marchevici, *op.cit.*

¹⁴ V. Dergacev, V. Sorokin, *op.cit.*

THE SETTLEMENT OF CUCUTENI TYPE FROM JORA DE SUS

SUMMARY

The neolithic settlement from Jora de Sus (Republic of Moldavia) is situated on the right bank of the Dniestr (Nistru) river and it was excavated in 1981. Four dwellings and two pits with Cucuteni A – Tripolie B I pottery were researched.

Stratigraphical and pottery analysis led to the dating of this settlement in a later period than that of Ruseștii Noi I. The settlement from Cucuteni A – Tripolie B I can be divided in two great geographical zones, the east and the west zones. The sites from Jora de Sus and Ruseștii Noi I belong to the latter zone.

FIGURE EXPLANATIONS

Fig. 1. General plan of the excavations from Jora de Sus.

Fig. 2. Plans and profiles of the dwellings 1, 3 and 4 from Jora de Sus: 1, fragments of burnt clay; 2, ashes; 3, charcoal; 4, sterile soil; 5, animal bones; 6, sherds; 7, valves of waters shells.

Fig. 3. Common pottery from Jora de Sus.

Fig. 4. Incised, grooved and Cucuteni C type (1,9) pottery from Jora de Sus.

Fig. 5. Painted pottery from Jora de Sus.